

Joakim Landahl
*Politik & Pedagogik: En biografi över
 Fridtjuv Berg*
 Malmö: Lärarförlaget
 2016, 496 pp.

Joakim Landahl, docent i pedagogikk ved Institutionen för pedagogik och didaktik ved Stockholms universitet, har skrevet en omfattende biografi over Fridtjuv Berg, hans liv, ideer og virke. Fridtjuv Berg (1851–1916) var folkeskolelæreren som ble eklestiasitikminister i Karl Staaffs første regjering. Berg engasjerte seg bredt i ulike samfunnsprosmål og var en omstridt mann. I ettertid er hans navn kanskje aller mest knyttet til rettskrivningsreformen av 1906 og ikke minst til tituleringen ”bottenskolans far”. Biografiformatet evner å fange kompleksiteten i Bergs liv og viser hvilken betydning en enkelt aktor kan ha å si for den skolehistoriske utviklingen.

Boken er delt i tre, der første del tar for seg Bergs oppvekst i Finspång og debut som lærer. Allerede her våkner hans gryende pedagogiske og politiske interesse. I bokens andre del har Berg flyttet til Stockholm, og Landahl viser hvordan den relative beskjedne Berg tar stadig mer plass i det offentlige ordskiftet. Han engasjerer seg i Sveriges allmänna folkskolelärarförening og blir en aktiv skribent i *Svensk Läraretidning*, samtidig som han publiserer lærerbøker og kommer inn i riksdagen som liberal politiker. Tredje del tar for seg Bergs innsats som eklestiasitikminister i Karl Staaffs to regjeringer. *Politik & Pedagogik* kom ut i forbindelse med 100 års markeringen av Bergs død i 2016, og ble finansiert av Lærarstiftelsen, der altså Berg var en av frontfigurene på begynnelsen av 1900-tallet.

Boken bygger på et omfattende kilde-materiale. Landahl hadde i utgangspunktet tenkt å skrive en avgrenset artikkel om Bergs begravelse som kollektiv minnepraksis. På leting i det svenske riksarkivet fant han imidlertid et enormt slektsarkiv over familien Berg som, etter eget sigende, nærmest forpliktet ham til å skrive en biografi om denne spennende, men halvt

bortglemte mannen. Den bærende ideen i Bergs pedagogiske og politiske virke var ideen om en felles folkeskole for alle barn, en idé han fremmet allerede som 16 åring i 1867 og som han videreutviklet og publiserte i boken *Folkskolan såsom bottenskola: Ett inlägg i en viktig samhällsfråga* i 1883. Dette viktige dokumentet er blitt stående som et høydepunkt i Bergs karriere og regnes som selve grunnlagsdokumentet for den svenske grunnskolen. Det unike kildematerialet har gitt forfatteren tilgang til Bergs omfattende publikasjoner i aviser, tidsskrift og bøker, og ikke minst til den omfattende brevvekslingen, til sin far og sine brødre, til sin ektefelle, til venner og kolleger, og til meningsfeller og meningsmotstandere.

Som norsk leser av denne boken har jeg latt meg fascinere og imponere over Fridtjuv Bergs omfattende virksomhet. Berg ble i 1905 utnevnt til svensk eklestiasitikminister i Karl Staaffs første regjering. Det var første gang en folkeskolelærer ble tilkjent denne rollen. Eklestiasitikministeren var på denne tiden minister for både kirke, folkeskole og høyere utdanning. Utnevnelsen var kontroversiell av flere grunner. For det første var det i Sverige på den tiden et skarpt skille mellom den akademiske eliten i høyere utdanning og folkeskolelærerne, og den akademiske eliten hadde liten tiltro til folkeskolelæreren som målbærer og forvalter av utdanningspolitiske spørsmål. For det andre hadde Fridtjuv Berg ved flere anledninger talt for å minske kirkens innflytelse over folkeskolen og redusere kristendomsundervisningens omfang, og dermed påkalt seg presteskapets vrede. Og for det tredje hadde Berg inntatt en tilbakeholden posisjon i spørsmålet om Norges ønske om å gå ut av unionen med Sverige, og ble dermed stemplet som for norskvennlig og for lite nasjonalistisk i den opphetede unionsdebatten. Berg satt som utdanningsminister i Karl Staaffs regjering i to perioder, 1905–1906 og 1911–1914.

Bokens første del tar for seg Bergs oppvekst i det industrielle Finspång, kjent for sin framstilling av kanoner. Faren, Anders Berg, var en markant folkeskolelærer og en autoritær far som krevde mye av sine barn,

spesielt når det kom til skole og utdanning. Fem av de åtte barna utdannet seg til lærere, Fridtjov inkludert. Biografien forteller om et konfliktfylt forhold mellom far og sønn, der Fridtjov stort sett hele livet følte seg underlegen og undertrykt av sin far. Brevmaterialet gir et unikt innblikk i Fridtjov Bergs utvikling fra usikker og tvilende læreraspirant til aktiv samfunnsdebattant, pedagog og politiker. Det er særlig i Bergs brevvexling med sin kommende lærerektefelle Mina Kåberg (giftet seg i 1883 etter å ha vært kjæreste siden 1874) at han gir uttrykk for sine sårede følelser overfor faren og sin usikkerhet rundt sine første famlede forsøk som skribent, og ikke minst sine tanker om pedagogikk og læreryrket. I det hele tatt gir brevmaterialet kjøtt og blod til Landahls biografi.

Etter endt folkeskole ble Berg sendt til Norrköping for høyere utdanning. Karaktermessig gjorde han det svært godt, men ble snart syk av reumatisme og måtte hoppe av studiene. Den tiden han da fikk til rådighet nyttet han til selvstudium og engasjerte seg i utdanningspolitiske spørsmål. Etter oppholdet i Norrköping startet han opp studier i Stockholm, men gav seg etter noen få måneder. Han følte seg mistilpasset og hjemløs i møtet med høyere utdanning og academia, men ikke hjemløs i søken etter ny kunnskap. Selvstudium viste seg å være tingen for unge Fridtjov. Det eneste han trengte var tilgang til et godt bibliotek. Hans vitebegjær og engasjement var grenseløst.

Bokens andre del tar for seg livet i Stockholm og Bergs transformasjon fra anonym folkeskolelærer til aktiv politiker. Selv om han aldri studerte ved universitetet fikk han innpass i studentenes foreningsliv og ble særdeles aktiv der. Det er i Stockholm Berg videreutvikler og publiserer sine ideer om "folkeskolan såsom bottenskola", engasjerer seg i lærerforeningen, skriver sine første lærebøker og jobber aktivt for spredning av barnelitteratur. I denne perioden engasjerer han seg også sterkt for 8-timersdagen, og argumenterer for den ut i fra barnets perspektiv.

Bokens siste del tar for seg Bergs innsats i regjering, som eklestikminister for to

regjeringer. Berg evnet ikke å realisere ideen om "folkeskolan såsom bottenskola" da han kom i regjeringssposisjon. Tiden var ennå ikke moden for det i Sverige. Derimot fikk han på plass en rettskrivningsreform i 1906 (stavningsreformen). Berg hadde siden slutten av 1800-tallet engasjert seg i rettskrivningsstriden i Sverige, og da han ble minister brukte han all sin kraft på å innføre en forenklet og mer lydbasert stavning motivert ut i fra pedagogiske hensyn. Rettskrivningsreformen fra 1906 er gjeldende den dag i dag.

I følge Landahl er det "folkeskolan såsom bottenskola" som er den bærende ideen i Bergs pedagogiske og politiske virke helt fra starten av, men han maktet altså ikke å realisere ideen som statsråd. Ideen om en felles grunnskole for alle barn ble ikke fullt ut realisert i Sverige før i 1962. Som nordmann er det betimelig å nevne at Norge så tidlig som i 1889 fikk en felles lov for by- og landsfolkeskolene og at all høyere utdanning fra 1896 skulle bygge på de fem første årene i folkeskolen. Norge var i europeisk sammenheng tidlig ute med å realisere ideen om en felles skole for alle samfunnslag. Landahl forklarer denne noe sendrektige realiseringen av en felles grunnskole for alle samfunnsklasser i Sverige med en utbredt oppfatning om at folkeskolen ennå ikke var god nok. Dette kommer også tydelig fram i mange av Bergs tekster og prioriteringer som utdanningspolitiske. Det var en rekke andre faktorer som først måtte på plass, så som endringer i skolens innhold og læremidler, bedre lærerutdanning og – det som Landahl omtaler som "bottenskolans antites" – Bergs argumentasjon for nødvendigheten av å segregere "kriminelle" og vanskapede barn i egne institusjoner. Også i Norge var en opptatt av at folkeskolen som en felles skole for alle måtte gjøres kvalitativt bedre, men dette arbeidet gikk hånd i hånd med den lovmessige utviklingen om at all videre utdanning skulle bygge på en felles folkeskole. En viktig grunn til at denne prosessen forløp ulikt i Norge og Sverige er at folkeskolelærerne i Norge i siste halvdel av 1800-tallet hadde opparbeidet seg en sentral rolle i det politiske livet, og at det i

Norge var et langt mindre konfliktfylt forhold mellom at den akademiske eliten og folkeskolelærerne. Tvert imot jobbet også den akademiske eliten der for folkeskolens sak. Slike betraktninger fra en norsk leser "utenfra" viser at boken på flere måter burde kunne gi et godt grunnlag for komparative analyser av den samtidige skolepolitiske utviklingen i de andre nordiske landene.

Denne anmeldelsen evner ikke å favne alle sider ved Fridtjov Bergs liv og virke, men jeg håper den er tilstrekkelig som motivasjon til selv å lese denne spennende biografien. Landahls bok burde være relevant for alle med interesse for skole og utdanning, også utenfor Sverige. Den er velformulert og en fryd å lese. Den grafiske formgivningingen er delikat og oversiktlig. Tidslinje, oversikt over Bergs interpellasjoner til Andra kammaren i Riksdagen, Bergs egne tekster, navnerregister og et utbredt notteapparat er greie hjelpemidler for å holde styr på og finne fram i Bergs omfattende virksomhet. Boken gir et godt innblikk i svensk skolepolitisk utvikling i siste halvdel av 1800-tallet og overgangen til 1900-tallet. Skulle jeg ha noen innvendinger måtte det være at boken tidvis er noe gjentakende på grunn av sin tematiske inndeling og at omtale av enkelte begivenheter inngår i flere av de behandlede temaene.

Nina Volckmar

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Trondheim

Email: nina.volckmar@svt.ntnu.no

Edited collections and series

Jens Erik Kristensen & Søs Bayer
(eds.)

Pædagogprofessionens historie og aktualitet 1. Kamp og status – de lange linjer i børnehavestruktur og pædagogprofessionens historie 1820–2015

Köpenhamn: U Press

2015, 327 pp.

Søs Bayer & Jens Erik Kristensen
(eds.)

Pædagogprofessionens historie og aktualitet 2. Kald og kundskab – brydninger i børnehavepædagogikken 1870–2015

Köpenhamn: U Press

2015, 239 pp.

Impressive efforts on a grand scale have been carried out by Danish scholars in the field of educational history. Following the monumental five volumes on Danish school history (*Dansk skolehistorie*), edited by Charlotte Appel and Ning de Coninck-Smith, there now exist two volumes on the history of Danish early care and education, edited by Jens Erik Kristensen and Søs Bayer. These latter volumes certainly present a valuable contribution to both history of education in general, and the history of early care and education in particular. Even though scholarly interest in this field has markedly increased during the last decade, it remains understudied in comparison to, for example, the history of schooling.

Further studies in this field are, however, easy to motivate. Since the 1990s, early education and care has received considerable policy attention in the OECD countries, and it is a phenomenon of fundamental importance in Western countries such as Denmark. As mentioned in the introduction to Volume 1, about 90 percent of Danish children aged 1–5 attend some kind of care and